

Skoletilbud

Helt siden de første skolelovene kom har Tvedestranddistriktet ligget langt framme når det gjelder skoler og undervisning. Overgangen fra omgangsskole til faste skoler startet tidligere enn andre steder, og aller først ute var Nes Verk. Utenom byene var det ingen steder som fikk fast barneskole så tidlig som Verket, den kom faktisk i gang samme år som den berømte «Forordning om Skolerne paa Landet i Norge, og hvad Klokkerne og Skoleholderne derfor maa nyde», gitt på «Friderichsberg den 23 Januar, Anno 1739». Denne skolen var riktignok bare for barna til de ansatte ved bedriften, så bondebarna på Nes måtte fortsatt følge omgangsskolelæreren fra gård til gård for å lære det nødvendigste.

Tvedestrand sentrum fikk fast skole i Nedre bydel så tidlig som 1760, «degneskolen»). Den holdt det gående til 1775, iflg. Svensen. Nytt skolehus ble bygd på Østerkleiv i 1812. Skoleinteresserte folk på Borøya sørget for at det ble bygd barneskole der i 1799. Det var et økonomisk løft for øyboerne, men de greide å holde skolen gående i noen år, til tross for at den første læreren var både voldelig og drikkelig. Det ble reist klagesak mot han, og flere av foreldrene vitnet imot læreren. Madame Larsen bevidnet således «at hendes liden Datter Marthes Ører var gandske ophovnede af Skolemesterens ilde anbragte Slag.» Læreren måtte gjøre «Afbigt» og slutte.

Den gamle skolebygningen på Holt ble reist 1816-17, og er den eldste skolebygningen som fortsatt er bevart i kommunen. Slettahuset på Nes, er en av de eldste trebygningene i Tvedestrand; den har årstallet 1616 malt på en takbjelke! Her holdt trolig distriktets første landbruksskole til 1847-53.

Både på Borøya skole og ved andre av skolene i distriktet kom det etter hvert i gang såkalte «høiere almueklasser», der elevene fikk undervisning i fremmede språk og andre fag. Elever som hadde fått slik undervisning, kunne etter 1880 bli opptatt i øverste klasse ved middelskolen i Tvedestrand, og så ta middelskoleeksamen etter ett år.

I 1847 kom fylkets første landbruksskole i gang på Nes Verk. Den ble flytta til Setesdal seks år seinere, men i 1896 fikk Holt igjen landbruksskole, først på Langtveit. Seinere ble storparten av prestegården i Holt kjøpt inn til landbruksskole, og fra 1906 har denne skolen holdt til der den nå er, og vært et dynamisk senter for jord- og skogbruket i Aust-Agder.

At det lille ladestedet Tvedestrand fikk middelskole så tidlig som i 1880, vitner om framsynthet hos de folkevalgte, særlig ordføreren, Fritz Smith, som er blitt kalt Middelskolens far. Mest oppsiktsvekkende var det likevel at Tvedestrand gikk inn for fellesundervisning for gutter og jenter. Det var ikke vanlig den gangen, og verken departement eller Storting kunne gå med på noe så radikalt. Men jentene fikk lov til å delta i undervisningen som såkalte «hospiterende» elever. De leste de samme leksene og skreiv de samme stilene, men måtte ikke eksamineres av lærerne! Først i 1886 fikk middelskolen i Tvedestrand, som en av de første i landet, anledning til å innføre fellesundervisning for jenter og gutter.

Middelskolen holdt fra starten til i leide lokaler på Østerkleiv, i huset der kunstneren Kjell Nupen nå bor, men kunne i 1886 flytte inn i eget bygg på Vesterkleiv. Den gamle middelskolebygningen står fortsatt og kneiser på Vesterkleiv, med utsikt over både fjorden og «Kjenna». Her kom også gymnaset i gang under Andre verdenskrig, i 1941.

I kortere perioder har det også vært styrmannsskole i Tvedestrand sentrum, og «Nedenæs Amsskole» åpnet sitt første kurs på gården Ramlet i Holt i 1875. Den ambulerte fra bygd til bygd i det som den gangen het Nedenes amt, nå Aust-Agder fylke. Heller ikke Lunde offentlige skole for evneveike er i drift lenger. Den holdt i mange år til i Dypvåg, i begynnelsen under pioneren Marta Sørensens dyktige ledelse. Men Risøya folkehøyskole ved Gjeving lever fortsatt i beste velgående og har stor søkning. Også den kom i gang like før Andre. verdenskrig, og var opprinnelig en skole for gutter som ville til sjøs. Nå drives den som en vanlig folkehøyskole.

Skolene på Nes Verk og Borøya er nå nedlagt. Men fortsatt har Tvedestrand kommune et desentralisert skolemønster. En av dem er barneskolen i kirkebygda Holt. Den kom i gang som fast skole i 1817. Riktignok har Holt skole for lengst fått nye lokaler et stykke unna Gamleskolen, men den gamle skolebygningen fra 1817 er som nevnt bevart. Den er nå

museum og en av de eldste bevarte skolebygningene på landsbygda i Norge. Skolestua er fortsatt i bruk, bl.a. til «gammeldagse skoletimer», der dagens elever lærer å mestre penn og blekk og gotiske bokstaver. Foruten den gamle skolestua inneholder bygningen en degne- eller lærerbolig, et meget spesielt bibliotek og utstilling av gjenstander fra gammel tid. Betegnelsen «degnebolig» fikk leiligheten fordi læreren ved Holt skole også var degn, eller kirkesanger i Holt kirke, som ligger like i nærheten. Andreas Martinus Feragen (1818-1912) var lærer og kirkesanger i Holt i 65 år, derfor kalles Gamleskolen ofte Feragen skole. Feragen skreiv mange lærebøker, bl.a. den mest brukte regneboka for allmueskolen. Dessuten var han øvingslærer ved stiftsseminaret. Etter hvert ble han landskjent som lærer og fikk æresbetegnelsen «Skolemestrenes konge». Han mottok både St. Olav og Borgerdådsmedaljen.

Et rom i 2. etasje i skolebygningen er oppkalt etter den mest kjente eleven som gikk på gamleskolen, nemlig språk- og skolereformatoren Knud Knudsen (1812-95). Knud Knudsen kom fra husmannsplassen Hestehagen under Holt prestegård, men ble hjulpet fram til embetseksamen og virket i mange år som lektor ved Katedralskolen i Kristiania, samtidig som han skreiv bøker og artikler og språk- og skolespørsmål. I motsetning til Ivar Aasen mente Knudsen at norsk språk burde bygge på det dannede talemål, slik det ble praktisert i byene, særlig i hovedstaden. «Bokmålets far» er han kalt. Knudsen ble slått til ridder av St. Olav for sin innsats. Bysten hans er å finne bl.a. på kirkegården i Holt.

Ungdomsskoleelevene er nå samlet på Lyngmyr i Tvedestrand sentrum, der også gymnaset, eller Tvedestrand videregående skole ligger. Tidligere Holt landbruksskole er i dag en avdeling under Tvedestrand videregående skole.

Foruten de vanlige skolene har Tvedestrand både musikkskole og kunstscole med høy standard. Kommuneplanen understreker at det i planperioden skal legges stor vekt på å stimulere skaperevne og kreativitet blant barn og unge. Målsettingen er at samtlige skoler skal få fullt classesett med datamaskiner.